

ТРАНСПАРЕНТНІСТЬ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВ: НЕОБХІДНІСТЬ, СУТНІСТЬ, ВЛАСТИВОСТІ

Визначено важливість наявності достовірної та прозорої фінансової інформації; обґрунтовано комплексність проблеми забезпеченості транспарентності на кредитному ринку; проаналізовано динаміку рівня інформаційної прозорості банків України. Запропоновано схему впливу учасників кредитного ринку на рівень прозорості кредитної діяльності банку; визначено якісні характеристики транспарентності на кредитному ринку. Запропоновано для досягнення прозорості кредитної діяльності банків розшифрувати кредитний портфель з урахуванням: строків погашення кредитів за видами, обсягів кредитування секторів економіки та регіонів, обсягів проблемних позичок. Рекомендовано висвітлювати методику формування резервів під знецінені кредити; політику щодо використання різних форм забезпечення та гарантій; підходи до оцінки якості позичок; інструменти управління портфельними ризиками.

Ключові слова: банк, кредитний ринок, позички, кредитний ризик, транспарентність.

Y. S. ANDREEVA

Odessa National University of Economics

TRANSPARENCY OF CREDIT ACTIVITY OF BANKS: THE NEED, NATURE, PROPERTIES

Abstract – The aim of the study is to determine the nature of the concept of transparency in the credit market and its properties.

In this paper defined the importance of having accurate and transparent financial information; reasonably integrated security problems of transparency in the credit market. The dynamics of information transparency of banks in Ukraine. The scheme of the impact of credit market participants on the transparency of bank lending activities ; defined quality characteristics of transparency in the credit market . Proposed to achieve transparency in the credit activity of banks decipher the loan portfolio based on : maturity of loans by , in lending to sectors and regions , the volume of problem loans.

Recommended method to cover provisioning for impaired loans; policy on the use of various forms of collateral and guarantees; approaches to assessing the quality of loans; portfolio risk management tools.

Key words: bank credit market loans, credit risk transparency.

Постановка проблеми. У сучасних умовах функціонування банківської системи України винятково важливого значення набуває потреба у достовірній та прозорій фінансовій інформації, доступній всім учасникам ринку банківських послуг. Зацікавленість у такій інформації обумовлена тим, що вона формує стратегію та напрями розвитку банківських установ і фінансової системи в цілому, дозволяє запровадити уніфікацію підходів до оцінки фінансового стану банків, рівня їх розвитку і тим самим забезпечує перспективи для досягнення завдань надійності та стабільності банків.

Слід зазначити, що існує широкий спектр якісних і кількісних ознак стабільного і міцного банку: тривалість роботи на ринку банківських послуг, фінансові показники, прибутковість, постійне виконання фінансових зобов'язань перед клієнтами, членство у Фонді гарантування вкладів фізичних осіб, якість кредитного портфеля, наявність рейтингів міжнародних агентств тощо. Але в період нестабільності зазначені вище показники стають другорядними, так як в різні проміжки часу, залежно від циклу розвитку економіки та її важливого сектора – банківської системи, критерії оцінки надійності банку міняються. У період економічної нестабільності зростає роль транспарентності як чинника довіри до банку.

Аналіз світового рівня транспарентності на кредитних ринках, дозволив дійти висновку, що подання банками неякісної інформації щодо кредитної діяльності, особливо в умовах світової фінансової кризи, призводить до неадекватних та несвоєчасних дій наглядових органів щодо недопущення погіршення фінансового стану та банкрутства банків.

Комплексність проблеми забезпечення належного рівня транспарентності на кредитному ринку потребує розробки науково-методичних підходів до її вирішення, а саме запровадження дієвих механізмів впливу на процеси формування та публікації прозорої інформації щодо кредитної діяльності банків, оскільки саме вони, на відміну від інших суб'єктів фінансового ринку, містять у собі підвищену загрозу для дестабілізації економіки і провокування кризи в країні. Саме цим зумовлена актуальність проведеного дослідження у статті та її завдання.

Впродовж останніх років проблеми забезпечення належного рівня транспарентності на ринку банківських послуг стали об'єктом дослідження таких вчених, як Т. Болгар [1], Ж. Довгань [2], Н. Дудченко та І. Мігус [3], В. Івасів [4], Л. Кузнецова [5] тощо.

Оцінюючи накопичені наукові здобутки вітчизняних дослідників слід відмітити, що переважна більшість праць присвячена проблемам розкриття кількісних показників в фінансовій звітності банківських установ. Втім, формування банками України якісної та прозорої інформації щодо їх кредитної діяльності все ще залишається остаточно невирішеним питанням ні в теоретичному, ні в організаційно-прикладному аспектах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Аналіз стану наукової розробки досліджуваного питання дозволяє дійти висновку, що всі вчені визначають необхідність поглибленого дослідження проблем прозорості інформації банків щодо різних напрямків їх діяльності. Так, І. Мігус та Н. Дудченко стверджують, що важливим значенням для діагностики транспарентності банку має публічне розкриття інформації (*public disclosure*), крім того, вчені підкреслюють, що низький рівень транспарентності структури власності банків, активне необгрунтоване кредитування суб'єктів господарювання, призвели до нагромодження у банківській системі “неякісних” фінансових активів на десятки мільярдів гривень і стали причиною банкрутств та ліквідації ряду установ банківського сектора [3, с. 326].

І. Івасів визначає, що забезпечення належного рівня транспарентності банківського сектора необхідно у зв'язку з тим, що декларовані стратегічні цілі замінюються індивідуальними цілями держав та корпоративних зацікавлених сторін внаслідок асиметрії інформації, низького рівня знань клієнтів банків [4, с. 57].

Серед дослідників, що визначають необхідність вирішення проблем прозорості інформації центральних банків можна виділити таких, як: Т. Болгар, Ж. Довгань, Л. Кузнецову [1, 2, 5].

Аналіз публікацій вчених та практиків дозволив дійти висновку, що проблемам прозорості інформації банків на фінансовому ринку присвячено велика кількість наукових праць. В той же час, необхідно відмітити, що існує недостатній рівень систематизації та єдності в теоретичних і методичних аспектах формування прозорої інформації щодо діяльності банків на кредитному ринку.

Формулювання цілі статті. Метою дослідження є визначення сутності поняття транспарентності кредитного ринку та її властивостей. Завданнями дослідження є визначення напрямів впливу суб'єктів кредитного ринку на прозорість кредитної діяльності банків, а також виявлення якісних характеристик транспарентності на кредитному ринку.

Виклад основного матеріалу. Необхідність удосконалення процесів транспарентності кредитного ринку підтверджує, на наш погляд, аналіз рівня показників розкриття інформації в Україні. Наведена динаміка рівня інформаційної прозорості банків України також підтверджує необхідність розробки нових методів та стандартів визначення транспарентності банку. Так, за даними міжнародного рейтингового агентства Handarte& Poog's середній показник розкриття інформації провідними світовими банками становить 70–75 %, в Україні такого рівня транспарентності в 2013 р. зміг досягти тільки Укргазбанк (71,2 %).

Отримані оцінки рівнів прозорості банків України за 2006–2013 рр. узагальнено на рис. 1. Мінімальний рівень цей показник мав у 2007 р., максимальний – у 2012 р. У 2013 р. інформаційна прозорість банків України знизилася до 50 %, тобто за останній рік рівень транспарентності зменшився на 6,58 п.п.

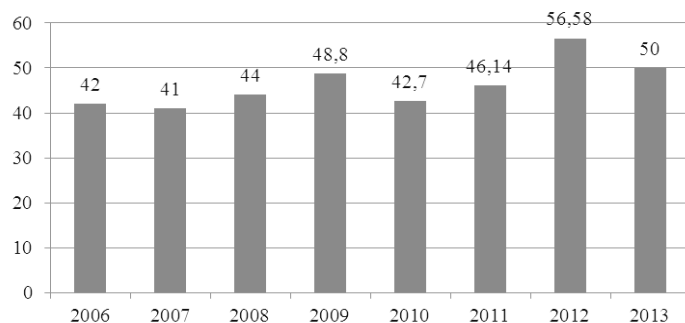

Рис. 1. Динаміка рівня інформаційної прозорості банків України, % [6]

Прозорість інформації (*транспарентність*) – це середовище, в якому банківська установа надає всім зацікавленим сторонам необхідну їм для прийняття раціональних рішень інформацію у відкритій, повній, своєчасній і зрозумілій формі.

У широкому розумінні транспарентність означає наявність ефективних комунікацій та взаємодії між керівництвом банку, з одного боку, та акціонерами, кредиторами, позичальниками, засобами масової інформації, іншими ринковими агентами і навіть суспільством у цілому – з іншого.

Термін “прозорість” є близьким до поняття “відкритість” (англ. *disclosure*). Прозорість банківського бізнесу є більш широким поняттям ніж відкритість, так як передбачає не тільки розкриття інформації, але і її повноту, достовірність і зрозумілість для користувачів. Тобто відкритість базується на кількості інформації, що надається банком, а транспарентність – на її якісних характеристиках, таких як зрозумілість, доречність, достовірність, зіставність, суттєвість.

Варто зазначити, що проблема прозорості (транспарентності) бізнесу практично розробляється з 70-х рр. ХХ ст. в контексті розвитку теорії та практики корпоративного управління. Основоположником концепції транспарентності вважають Роберта Лукаса, який у 1976 р. у своїй праці “Економічна оцінка політики: критика” розглянув взаємозв'язок економічних рішень та очікувань ринкових агентів.

Прозорість в сучасних умовах кредитної діяльності банків визначається як одна з теоретичних умов ефективності фінансовому ринку, зокрема такому його сектору, як кредитного. У сучасній економіці прозо-

рість виступає провідним елементом кредитної стратегії банківської установи з її зв'язків із зацікавленими суб'єктами кредитного ринку – позичальниками та їх гарантами [5, с. 221]. Таким чином, прозорість кредитного ринку, або транспарентність – це одна з головних характеристик, які впливають на вибір позичальником видів позичок, що пропонуються на ринку.

Механізмом забезпечення транспарентності кредитного ринку є система розкриття інформації, яка формується відповідно до нормативних вимог центральних банків та інших регуляторів кредитного ринку, а також рекомендаціями міжнародних фінансових організацій.

Слід зазначити, що існують різні види транспарентності, кожна з яких на кредитному ринку проявляє свої властивості: фінансова прозорість підвищує конкурентоспроможність і «граничний» дохід від кредитних операцій в довгостроковому періоді, але посилює фінансове навантаження і зростання витрат у короткостроковому періоді; технологічна прозорість відкриває можливості банку для розвитку в довгостроковому періоді, але призводить до втрат переважно в здійсненні кредитних бізнес-процесів в короткостроковому періоді; прозорість кредитного менеджменту підсилює внутрішній фактор конкурентоспроможності та зовнішню привабливість для інвесторів і вкладників, але загострює відношення з інсайдерами; соціальна транспарентність (соціальні програми кредитування для молоді, в тому числі студентів, пенсіонерів, соціальні пакети для співробітників і благодійна діяльність) слугує позитивним фактором для клієнтів та персоналу банку, але зменшує його прибутковість.

Зазначене вище стало підґрунтям для визначення напрямів впливу різних учасників кредитного ринку на процеси формування транспарентності кредитної діяльності банків (рис. 2).

Рис. 2. Вплив учасників кредитного ринку на рівень прозорості кредитної діяльності банків

Дані наведеного рисунка дозволяють зробити висновок, що транспарентність на кредитному ринку – це комплексний (інтегральний показник) прозорості діяльності банку, який відображає адекватний вимогам користувачів кредитних продуктів рівень повноти розкриття та доступності звітної інформації про його поточну та перспективну кредитну діяльність.

До якісних характеристик транспарентності на кредитному ринку слід віднести:

- доступність (відкритість) – банк на сайті або за першим запитом надає інформацію про кредитну діяльність, якщо вона не носить конфіденційний характер;
- повноту охоплення – банку необхідно представити достатньо повний обсяг інформації про обсяги та види позичок, формах забезпечення позичок, їх вартості, якості та резервах під можливі збитки, щоб забезпечити користувачеві відомості як поточного стану кредитної діяльності так і прогнозовані тенденції.
- своєчасність – інформація, що публікується про якість кредитного портфеля, обсяги сформованих резервів повинна публікуватися з мінімальним запізненням.
- сумісність – форми і зміст регулярної звітності банку щодо результатів кредитної діяльності повинні бути сумісні один з одним і інформувати.

Варто зазначити, що принципами корпоративного управління банком передбачено проведення щорічних незалежних аудиторських перевірок, щоб забезпечити об'єктивну оцінку того, як підготовлено та подано фінансову звітність. Також значна увага приділена каналам розповсюдження інформації, які є не менш важливими, ніж власне зміст інформації.

Висновки. Для досягнення прозорості банки повинні надавати ясну, повну та своєчасну інформацію про кредитну діяльність: розшифровувати кредитний портфель з урахуванням: строків погашення кре-

дитів за видами, обсягів кредитування секторів економіки та регіонів, обсягів проблемних позичок. Також необхідно висвітлювати засоби організації процесів управління кредитним ризиком: методику формування резервів під знецінені кредити; політику щодо використання різних форм забезпечення та гарантій; підходи до оцінки якості позичок; інструменти управління портфельними ризиками. Канали оприлюднення фінансових звітів мають бути такими, щоб забезпечувати рівноправний, своєчасний та непов'язаний із занадто великими витратами користувачів доступ до необхідної інформації.

За результатами дослідження існуючих проблем кредитної діяльності банків в умовах асиметрії інформації на фінансовому ринку слід визначити, що досягнення прозорості є надзвичайно важливим для всіх суб'єктів банківської системи та економіки в цілому. Забезпечення транспарентності кредитного ринку потребує системних наукових досліджень, зокрема спрямованих на вдосконалення теоретичних положень, розроблення методичних підходів та практичних рекомендацій щодо удосконалення процесів формування прозорої звітності щодо діяльності банків на кредитному ринку.

Література

1. Болгар Т. М. Проблеми процесу прозорості саморозкриття банківської інформації / Т. М. Болгар // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2011. – Вип. 33. – С. 15–21.
2. Довгань Ж. Вплив транспарентності на фінансову стійкість банківської системи України / Ж. Довгань // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. – 2011. – Вип. 16. – С. 66–72.
3. Мігус І. П. Транспарентність банку як складова механізму забезпечення його економічної безпеки / І. П. Мігус, Н. В. Дудченко // “БІЗНЕС ІНФОРМ”. – 2013. – № 10. – С. 322–328.
4. Івасів І. Б. Транспарентність банківської діяльності / І. Б. Івасів // Фінанси, облік та аудит. – К. : КНЕУ, 2005. – Вип. 6. – С. 55–66.
5. Кузнєцова Л. В. Теоретико-методологічні засади фінансової діяльності банку : монографія / Л. В. Кузнєцова / Одес. держ. екон. ун-т. – О. : Атлант, 2009. – 324 с.
6. <http://www.bank.gov.ua>

References

1. Bolhar T. M. Problemy protsesu prozorosti samorozkryttya bankivs'koyi informatsiyi / T. M. Bolhar // Problemy i perspektyvy rozvytku bankivs'koyi systemy Ukrainy. – 2011. – Vyp. 33. – S. 15–21.
2. Dovhan' Zh. Vplyv transparentnosti na finansovu stiykist' bankivs'koyi systemy Ukrainy / Zh. Dovhan' // Ukrayins'ka nauka: mynule, suchasne, maybutnye. – 2011. – Vyp. 16. – S. 66–72.
3. Mihus I. P. Transparentnist' banku yak skladova mekhanizmu zabezpechennya yoho ekonomichnoyi bezpeky / I. P. Mihus, N. V. Dudchenko // BIZNES INFORM. – 2013. – # 10. – S. 322–328.
4. Ivasiv I. B. Transparentnist' bankivs'koyi diyal'nosti / I. B. Ivasiv // Finansy, oblik ta audyt. – K. : KNEU, 2005. – Vyp. 6. – S. 55–66.
5. Kuznyetsova L. V. Teoretyko-metodolohichni zasady finansovoyi diyal'nosti banku : monohrafiya / L. V. Kuznyetsova / Odes. derzh. ekon. un-t. – O. : Atlant, 2009. – 324 s.
6. <http://www.bank.gov.ua>

Надіслана/Written: 30.05.2014 р.

Надійшла/Received: 2.06.2014 р.

Рецензент: д.е.н., проф. Л. В. Кузнєцова